

LIP Model: กระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน LIP Model: Learning Innovation Process for Sustainable Development

ธานี ชูกำเนิด*
จิติมติ อาพัทธนานนท์**
มารุต คำชะอม***
เอกรินทร์ สังข์ทอง****

บทคัดย่อ

LIP Model คือรูปแบบของกระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของ ประชาชนชาวบ้านภาคใต้ ซึ่งประกอบไปด้วย ๓ กระบวนการสำคัญ คือ กระบวนการสร้างนวัตกรรม (Innovation Creation) กระบวนการนำนวัตกรรมไปใช้ (Innovation Utilization) และ กระบวนการเผยแพร่วัตกรรม (Innovation Diffusion) โดยมีขั้นตอนตามลำดับดังนี้ ย้อนแลเก่าพิศ ขอบสืบสรรหา เปลี่ยนใหม่ให้แปลกกว่า ตั้งทำเตรียมลองใช้ ลองแล้วลองเล่า ทำเก่าทำใหม่ ให้ สมดุลเอาไว้ และร่วมใจใช้ร่วมกัน เปิดสังคมการเรียนรู้ สรรพอยู่แบบรู้หัวัน แดกหน่อทำต่อกัน และ ถูกผัดมันเช่นนั้นเอง ภายใต้อัจฉริยะการมีต้นแบบผู้นำดี มีวิสัยทัศน์ร่วม สวมใส่นวัตกรรม ทำเป็น พลวัต จัดการครบวงจร สอนกันฉันท์กัลยาณมิตร ไกล่ชิดแหล่งเรียนรู้ วิชาการคุ่มภูมิปัญญา

พึ่งพาเทคโนโลยีที่เหมาะสม และสังคมยอมรับได้เป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลให้กระบวนการนวัตกรรม การเรียนรู้ประสบความสำเร็จไปสู่ความยั่งยืน

คำสำคัญ : LIP Model กระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้ ประชาชนชาวบ้าน การพัฒนาที่ยั่งยืน

* หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาภาวะผู้นำและนวัตกรรมทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อีเมล : thanee.chu@hotmail.com

** ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

*** ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

**** ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ภาควิชาบริหารการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ABSTRACT

The LIP Model consists of three major consecutive process steps: Innovation Creation, Innovation Utilization, and Innovation Diffusion. These three steps are primary factors to transfer the local knowledge and wisdom of the wise folk south scholars. The process is as follows: review the source of information, discover new knowledge, to make a difference, to plan the procedures, to try out actively, to be responsive to the development, to find out the balance point, to be supportive sufficiently, to create the knowledge-based society, apply for living, share extend to others, and check out and screen information. The factors that affected the success of the learning innovation process for sustainable development consisted of : leadership prototypes, creating a shared vision, innovation adoption, the dynamic approach, cyclical management, friendly communication, a close to sources of knowledge as well as local wisdom, both academic wisdom, to rely on appropriate technology, and to be socially acceptable.

Keyword: LIP Model, Learning Innovation Process, Local Scholar, Sustainable Development

๑. บทนำ

การศึกษาถือเป็นกระบวนการที่ทำให้มนุษย์สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของสังคม สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีสันติสุข และสามารถเกื้อหนุนการพัฒนาประเทศได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในทุกๆ ด้านของประเทศ หากแต่การศึกษาซึ่งถือว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนได้ถูกปรับเปลี่ยนไปจากเดิมที่ศึกษามีลักษณะเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อชีวิตแบบบูรณาการและเป็นองค์รวม อยู่ภายใต้สภาพการณ์และเงื่อนไขของการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีการสั่งสมและพัฒนาเป็นองค์ความรู้และภูมิปัญญาของชุมชน ที่เอื้อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนที่พึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน^๑ กลายเป็นการศึกษาที่มีความหมายเพียงการเรียนรู้เพื่อสร้างคนเข้าสู่วงจรของระบบอุตสาหกรรม โดยมีประกาศนียบัตรรับรองเพื่อสมัครงานแลกกับค่าจ้าง มุ่งงานทำเป็นมนุษย์เงินเดือน คนจำนวนมากในสังคมจึงขาดความสามารถในการเชื่อมโยงความคิดอย่างเป็นระบบ ขาดทักษะในการ

^๑ อมรวิชญ์ นาครทรรพ และคณะ, การศึกษาในวิถีชุมชน : การสังเคราะห์ประสบการณ์ในชุดโครงการวิจัยด้านการศึกษากับชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๔.

แก้ปัญหาชีวิตและขาดความสามารถ ในการสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ที่เอื้อต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน^๒

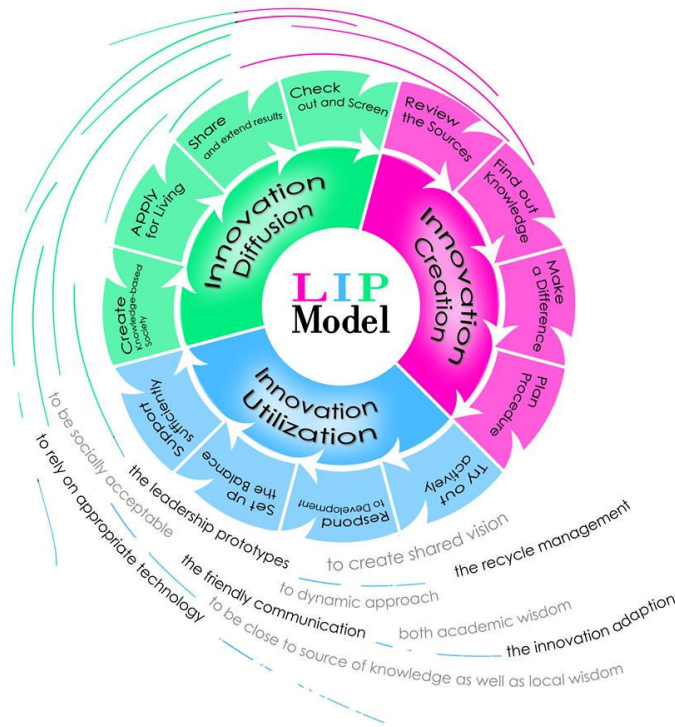
ปราชญ์ชาวบ้านมีอยู่ทั่วประเทศ ทุกภาค และทุกชุมชนองค์ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้านเกิดจากการ ตกผลึกทางความคิดและประสบการณ์จากการปฏิบัติ ซึ่งเป็นกระบวนการที่แยกกายและเหนือชั้นกว่าทำให้ความรู้ที่เกิดขึ้นนั้นมีลักษณะเป็นจริงในทางปฏิบัติ มีประโยชน์และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการกับชีวิตได้อย่างแท้จริง ในภาคใต้มีปราชญ์ชาวบ้านจำนวนมากที่เห็นความสำคัญของการพัฒนา โดยการคิดค้นภูมิปัญญาของตนขึ้น เพื่อช่วยให้ตนและชุมชนมีความเข้มแข็ง ความรู้ที่ปราชญ์ชาวบ้านกลั่นกรองออกมานั้นเป็นความรู้นอกตำราที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กับบริบทของภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม ภูมิสังคม และทุนทางสังคมของชุมชน^๓

ปราชญ์ชาวบ้านนำความรู้ที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนโดยเฉพาะในด้านการเรียนรู้ ปราชญ์ชาวบ้านอาศัยการแสวงหาความรู้และกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างนวัตกรรมผ่านกระบวนการจัดการความรู้ องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจึงทั้งกว้างและเป็นที่ยอมรับของสังคมเพราะได้ถูกกลั่นกรอง ชัดเกล้า และลองผิดลองถูกมาช่วงเวลาหนึ่ง กระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้านช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันทำให้เกิดความรู้ใหม่ และพัฒนาเป็นนวัตกรรมในด้านต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการความรู้ในยุคปัจจุบันที่ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความจริง ซึ่งเป็นความรู้ที่มีการสังสมประยุกต์ใช้ในลักษณะของเทคนิค เครื่องมือ และวิธีการที่สอดคล้องกับระบบคิด ภูมิปัญญา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทั้งนี้ความรู้และนวัตกรรมที่ปราชญ์สร้างขึ้นจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนที่มีบริบทแตกต่างกันได้อย่างทั่วถึง กระบวนการดังกล่าวถือเป็นพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

๒. LIP Model: รูปแบบความน่าจะเป็นสู่ความยั่งยืน

LIP Model หรือรูปแบบกระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนสร้างขึ้นจากการสังเคราะห์ผ่านแนวคิดระบบห่วงโซ่ความรู้^๒ (Knowledge Chain System) ซึ่งเน้นศึกษา ๓ กระบวนการสำคัญเป็นแนวทางหลักในการสร้างองค์ความรู้และพัฒนานวัตกรรม อันประกอบด้วย กระบวนการสร้างและได้มาซึ่งความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition) กระบวนการเผยแพร่ความรู้ (Knowledge Diffusion) และกระบวนการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ (Knowledge Utilization) เป็นแนวทางในการศึกษากระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้ ควบคู่กับการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของนวัตกรรมการเรียนรู้ เพื่อเป็น พื้นฐานข้อมูลที่สำคัญในการนำไปใช้เพื่อพัฒนารูปแบบกระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของปราชญ์ชาวบ้านภาคใต้ ดังภาพประกอบ

^๒ วิชัย ต้นศิริ, โฉมหน้าการศึกษาไทยในอนาคต : แนวคิดของการปฏิรูปการศึกษาใน พ.ร.บ. การศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๗๖.

ภาพประกอบที่ ๑ LIP Model : รูปแบบกระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

กล่าวคือ LIP Model เป็นรูปแบบกระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของปราชญ์ชาวบ้านภาคใต้ที่ประกอบไปด้วยกระบวนการสำคัญ ๓ ขั้นตอนตามลำดับคือ กระบวนการสร้างนวัตกรรม (Innovation Creation) ซึ่งประกอบไปด้วยขั้นตอนย้อนแลเก่าพิศ (Reviewing the Sources) ขอบสืบสรรหา (Finding out Knowledge) เปลี่ยนใหม่ให้แปลกกว่า (Making a Difference) และตั้งทำเตรียมลองใช้ (Planning a Procedure) ส่วนกระบวนการถัดมาคือการนำนวัตกรรมไปใช้ (Innovation Utilization) ประกอบไปด้วยขั้นตอนลองแล้วลองเล่า (Try-out Actively) ทำเก่าทำใหม่ (Respond to Development) ให้สมดุลเอาไว้ (Set up the Balance) และร่วมใจใช้ร่วมกัน (Support Sufficiently) ส่วนกระบวนการสุดท้ายคือกระบวนการเผยแพร่วัตกรรม (Innovation Diffusion) ประกอบไปด้วยขั้นตอนเปิดสังคมการเรียนรู้ (Create Knowledge-based Society) สมรมอยู่แบบรู้หัววัน (Apply for Living) แดกหน่อทำต่อกัน (Share and Extend Results) และถูกผิตมันเช่นนั่นเอง (Check out and Screen) กระบวนการดังกล่าวเปรียบเหมือนฟันเฟืองที่คอยขับเคลื่อนชุมชนไปสู่ความยั่งยืน โดยมีปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จซึ่งประกอบด้วย การมีต้นแบบผู้นำดี (Leadership Prototypes) มีวิสัยทัศน์ร่วม (Creating Shared

Vision) สวมใส่นวัตกรรม(Innovation Adoption) ทำเป็นพลวัต(Dynamic Approach) จัดการ ครอบงำ(Cyclical Management) สอนกันฉันท์กัลยาณมิตร(Friendly Communication) ใกล้ชิดแหล่งเรียนรู้(Close to Sources of Knowledge and Wisdom) วิชาการคู่ภูมิปัญญา (Both Academic and Wisdom) พึ่งพาเทคโนโลยีที่เหมาะสม(Relying on Appropriate Technologies) และสังคมยอมรับได้(Socially Acceptable) ซึ่งปัจจัยดังกล่าวเปรียบเสมือน กระแสลมที่คอยพัดสนับสนุนให้วงล้อแห่งกระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้ของประชาชนชาวบ้านที่มี อยู่ขับเคลื่อนต่อไปไม่หยุดนิ่ง

๓. กระบวนการสำคัญ ๓ ขั้นตอนของ LIP Model

กระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้ของประชาชนชาวบ้าน : LIP Model เป็นกระบวนการ สร้างสรรค์ทางความคิดและวิธีการเรียนรู้ที่มีพัฒนาการและการประยุกต์ใช้อย่างเป็นขั้นตอน เป็น การจัดการความรู้เพื่อสร้างชุดความรู้ใหม่ และเป็นไปเพื่อเปลี่ยนแปลงด้วยความเข้าใจอย่าง แท้จริง กล่าวคือเป็นการเปลี่ยนแปลงจากความรู้ไปสู่การรู้อย่างเข้าใจ และสามารถจัดปัญหาที่ เกิดขึ้นในชีวิตได้อย่างเป็นรูปธรรม ภายใต้แนวคิด วิธีการ และเครื่องมือใหม่ที่ได้จากการสร้างสรรค์ พัฒนา และต่อยอดองค์ความรู้ของตน กระบวนการสำคัญ ๓ ขั้นตอนของ LIP Model สามารถ อธิบายได้ตามลำดับดังนี้

๑. กระบวนการสร้างนวัตกรรม(Innovation Creation) ได้แก่ขั้นตอน

๑.๑ *ย้อนแลกรำพืด(Reviewing the Sources)* เพื่อทบทวนวิธีการดำรงชีวิต ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ความรู้ ความสามารถที่ประชาชนมี ปัจจัยเกื้อหนุน รวมทั้งอุปสรรคต่อการ สร้างและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ของประชาชนชาวบ้านตามสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในอดีต ความเป็นไปได้ในปัจจุบัน และความน่าจะเป็นในอนาคต

๑.๒ *ขอสืบสรรหา(Finding out Knowledge)* ประชาชนชาวบ้านต้องปฏิบัติ ตนเป็นผู้แสวงรู้ แสวงหาโอกาสที่จะเรียนรู้เพื่อพัฒนาและปรับปรุงความสามารถ พร้อมทั้งพัฒนา ศักยภาพของตนเองอยู่เสมอ มีการค้นคว้า พัฒนาองค์ความรู้ให้ทันสมัย สามารถประยุกต์ใช้ได้กับ สภาพการณ์ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

๑.๓ *เปลี่ยนใหม่ให้แปลกกว่า(Making a Difference)* การสร้างนวัตกรรมของ ประชาชนชาวบ้านเป็นการต่อยอดภูมิปัญญา การดัดแปลงประยุกต์องค์ความรู้เกิดขึ้นจากการมองเห็น คุณค่าของสิ่งใกล้ตัว ประชาชนชาวบ้านจึงอาศัยความแตกต่างเป็นทุนสำหรับใช้ในการจัดการกับ ปัจจุบันและอนาคต เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

๑.๔ *ตั้งท่าเตรียมลงใช้(Planning a Procedure)* การจัดการความรู้เป็น หลักการพื้นฐานสำคัญที่ประชาชนชาวบ้านใช้เป็นแนวทางในการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ ประชาชน ชาวบ้านมีการวางแผนจัดระบบความคิด จัดระบบการทำงานอย่างเป็นขั้นตอนจากประสบการณ์ที่ ได้ตกผลึก ประชาชนชาวบ้านมีการวางแผนเพื่อกำหนดความรู้หลักที่จำเป็นหรือสำคัญต่อการ

ดำรงชีวิต มีการแสวงหาความรู้ที่ต้องการ มีการปรับปรุง ดัดแปลง สร้างความรู้และประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมต่อการปฏิบัติงาน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และบันทึกองค์ความรู้ไว้ใช้ประโยชน์ต่อไป

๒. กระบวนการใช้นวัตกรรม(Innovation Utilization) ได้แก่ขั้นตอน

๒.๑ ลองแล้วลองเล่า(Try-out Actively) เป็นขั้นตอนที่ปราชญ์ได้ลองลงมือปฏิบัติจริง โดยผ่านการไตร่ตรองนวัตกรรมการเรียนรู้มาแล้วจึงตัดสินใจที่จะทดลองปฏิบัติ ถ้าการทดลองของปราชญ์ได้ผลเป็นที่น่าพอใจก็จะสร้างการยอมรับนวัตกรรม และขยายการปฏิบัติออกไปอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งนวัตกรรมนั้นกลายเป็นวิธีการที่ชุมชนยึดถือปฏิบัติต่อไป

๒.๒ ทำเผ่าทำใหม่(Respond to Development) จากความอยากรู้อยากเห็น จากความสนใจจากการเปรียบเทียบ จากการดัดแปลง ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้และความเข้าใจ เกิดการประดิษฐ์คิดค้น ปรับประยุกต์ใช้นวัตกรรมเพื่อนำไปสู่วิถีทางที่ดีกว่า นวัตกรรมการเรียนรู้ที่ปราชญ์ชาวบ้านนำไปใช้จึงเป็นเรื่องพัฒนาการที่ปราชญ์ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ภายใต้สภาพแวดล้อมที่อาศัยอยู่ และสามารถพัฒนาต่อไปเรื่อยๆ ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ที่จะแก้ปัญหา และจัดการองค์ความรู้อย่างชาญฉลาด เพื่อให้ดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

๒.๓ ให้สมดุลเอาไว้(Set up the Balance) ระหว่างวิชาการ ภูมิปัญญา และเทคโนโลยี ปัจจัยสำคัญ ๓ ประการข้างต้นต้องบูรณาการเข้าด้วยกันอย่างสมดุล ภายใต้การคำนึงถึงหลักการถ่ายทอดองค์ความรู้ หลักการจัดการความรู้ ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาในการถ่ายทอด และการเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการปฏิบัติงาน

๒.๔ ร่วมใจใช้ร่วมกัน(Support Sufficiently) อาศัยความร่วมมือที่ตอบสนองแนวคิดที่ว่าทุนทางปัญญา สำคัญกว่า ทุนทางวัตถุ ดังนั้นปราชญ์ชาวบ้าน ชุมชน ภาครัฐ ภาคเอกชน และผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียในกระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้ จะเกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพหากได้รับ ความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการสนับสนุน จนเกิดความรู้สึกลึกซึ้งในลักษณะที่ว่าตนเองเป็นเจ้าของเป็น ส่วนหนึ่งของชุมชน

๓. กระบวนการเผยแพร่วัตกรรม(Innovation Diffusion) ได้แก่ขั้นตอน

๓.๑ เปิดสังคมการเรียนรู้(Create Knowledge-based Society) หลักการสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนของปราชญ์ชาวบ้านคือ การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน องค์ความรู้ที่เกิดขึ้น การนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ และการเผยแพร่องค์ความรู้ต่างๆ จึงเกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันของเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน

๓.๒ สมรมอยู่แบบรู้หัววัน(Apply for Living) การดำรงชีวิตอยู่ภายใต้วิถีชีวิตท้องถิ่นเป็นการยืนยันความเป็นตัวตนของชุมชน การใช้ประโยชน์จากนวัตกรรมการเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้านจึงเป็นเครื่องยืนยันถึงศักยภาพของตนเองและสะท้อนถึงพลังของชุมชนว่าสามารถดำรงอยู่ได้ภายใต้วิถีชีวิต และการจัดการที่นำเอาองค์ความรู้กับ ภูมิปัญญาชาวบ้านเข้ามาประยุกต์ใช้ในกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย จนสามารถแก้ปัญหาสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองให้เป็นคนคิดใหม่และทันสมัยอยู่ตลอดเวลา

๓.๓ แลกหน่อทำต่อกัน(Share and Extend Results) บทบาทสำคัญอีกประการหนึ่งของปราชญ์คือ การถ่ายทอดองค์ความรู้และการศึกษาให้แก่ชุมชน ซึ่งถือเป็นการอุทิศแรงกาย แรงใจ และสติปัญญาเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น ภายใต้แนวคิดหลักที่ว่าหากเราค้นพบวิธีการประยุกต์ใช้องค์ความรู้เพื่อ การจัดการที่เป็นเลิศแล้วไม่นำความรู้เหล่านั้นมาถ่ายทอดก็เปล่าประโยชน์ ดังนั้นการให้การศึกษาและ การถ่ายทอดความรู้ ถ่ายทอดประสบการณ์ผ่านนวัตกรรมที่สร้างขึ้นจึงเป็นความรับผิดชอบโดยตรงของปราชญ์ชาวบ้าน

๓.๔ ถูกฝึกฝนเข่นั่นเอง(Check out and Screen) กระบวนการกลั่นกรองเพื่อตรวจสอบคุณภาพของนวัตกรรมที่ใช้ของปราชญ์ชาวบ้านเป็นไปตามสภาพจริงที่เกิดขึ้นจากการทดลองปฏิบัติ เรียกได้ว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อการประเมินตนเอง สร้างความเข้าใจและรู้เท่าทันกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ภายใต้บรรยากาศของการสะท้อนคิดประสบการณ์และบทเรียนของกันและกัน อันนำไปสู่การใช้นวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงวิถีคิด วิถีปฏิบัติ จนเกิดเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่มีความสามารถกำหนดตนเอง มีการเรียนรู้และพัฒนาอยู่ตลอดเวลา

๔. ปัจจัยจำเป็นที่ส่งผลให้ LIP Model ประสบความสำเร็จ

ปัจจัยที่ส่งผลให้กระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้านภาคใต้ สามารถดำรงอยู่ ได้เกิดการพัฒนาย่างต่อเนื่องเป็นกระบวนการที่ไม่หยุดนิ่ง ประกอบไปด้วย

๑. การมีต้นแบบผู้นำดี(Leadership Prototypes) ปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้นำทางความคิด และวิถีปฏิบัติตามแนวทางของการพึ่งพาตนเอง เน้นการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นผู้ที่มีชื่อเสียงอย่างสร้างสรรค์ด้วยเหตุด้วยผล ปราชญ์ชาวบ้านจึงเป็นผู้จุดประกายทางความคิด สร้างความคาดหวังให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ทุ่มเทออุทิศตนเพื่อชุมชน มีความทันสมัย ทางความคิด และมีความสามารถในการกระตุ้นจูงใจให้เกิดกระบวนการเรียนรู้

๒. มีวิสัยทัศน์ร่วม(Creating Shared Vision) มุมมองอนาคตที่คาดหวังไว้ร่วมกันของชุมชนเป็นวิสัยทัศน์ที่สมาชิกทุกคนในชุมชนพร้อมที่จะปฏิบัติและสนับสนุนให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ลักษณะของวิสัยทัศน์ร่วมที่มีความท้าทายและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้และปฏิบัติได้จริง

๓. สวมใส่สูทนวัตกรรม(Innovation Adoption) หากชุมชนมีการประยุกต์ใช้นวัตกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาของปราชญ์แล้ว จะเป็นการช่วยส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์อย่างต่อเนื่อง กลายเป็นวิถีชีวิต กลายเป็นพลังร่วมกันในการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่คนตระหนักถึงความร่วมมือร่วมใจกัน

๔. ทำเป็นพลวัต(Dynamic Approach) การถ่ายทอดความรู้ซึ่งกันและกันภายในชุมชนควบคู่ไปกับการแลกเปลี่ยนความรู้จากภายนอกนำไปสู่การพัฒนาและสร้างฐานองค์ความรู้ที่เข้มแข็งเพื่อให้ทันต่อ การเปลี่ยนแปลงที่มีขึ้นอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นการสร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญาให้เข้ากับบริบทของชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม ตลอดจนวิถีแห่งการดำเนินชีวิตจึงควรเป็นความรู้ที่ไม่หยุดนิ่ง

๕. จัดการครบวงจร(Cyclical Management) ประชาชนชาวบ้านควรอาศัยความรู้ความสามารถด้าน การจัดการความรู้เพื่อจัดการกับกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน โดยการสร้างความรู้ที่เหมาะสม มีการจัดความรู้ให้อยู่ในรูปแบบที่สามารถเรียนรู้ร่วมกันได้ มีการประเมินผลการปฏิบัติ มีการจัดเก็บองค์ความรู้ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อนำความรู้ไปประยุกต์ใช้จนทำให้เกิดการถ่ายโอนความรู้หรือปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมความรู้จากเดิม และมีการแพร่กระจายไหลเวียนไปทั่วทั้งชุมชน

๖. สอนกันฉันท์กัลยาณมิตร(Friendly Communication) บรรยากาศการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันด้วยความปรารถนาดีต่อกันของคนในชุมชนและเครือข่ายต่างชุมชน ภายใต้แนวคิดความเท่าเทียมกันว่าทุกคนสามารถเรียนรู้ร่วมกันได้ เป็นบรรยากาศที่มุ่งสร้างมิตรที่ดีต่อการดำเนินชีวิตร่วมกันอันนำไปสู่การสร้างสรรค่นวัตกรรมและพัฒนาศักยภาพของชุมชนอย่างเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

๗. ใกล้ชิดแหล่งเรียนรู้ (Close to Sources of Knowledge and Wisdom) การแสวงหาความรู้ด้วยตนเองภายใต้กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นสิ่งจำเป็นในยุคสังคมแห่งการเรียนรู้ การพาตัวเองเข้าใกล้แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในชุมชน และการให้ความสำคัญกับองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากผู้รู้หรือประชาชนชาวบ้านเป็นการเพิ่มช่องทางให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในการเรียนรู้ที่แตกต่างไปจากการเรียนรู้ในห้องเรียน

๘. วิชาการคู่ภูมิปัญญา(Both Academic and Wisdom) กระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้ในชุมชนที่มีรากฐานมาจากการประยุกต์ใช้ความรู้ถิ่นอันเป็นภูมิปัญญาเข้ากับความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการจัดการ รวมทั้งศาสตร์ด้านอื่นๆ จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการประยุกต์ใช้องค์ความรู้อันเป็นสมบัติล้ำค่าของชาติในการพัฒนาสังคม

๙. พึ่งพาเทคโนโลยีที่เหมาะสม(Relying on Appropriate Technologies) กระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้จะขับเคลื่อนไปได้ต้องอาศัยการใช้ความรู้หรือเทคโนโลยีที่มีอยู่อย่างชาญฉลาด เทคโนโลยีที่เหมาะสมสามารถสร้างขึ้นเองได้จากการต่อยอดความรู้หรือเทคโนโลยีที่มีอยู่ในท้องถิ่น ซึ่งเป็นเทคโนโลยีที่เหมาะสมต่อบริบทของสังคม วัฒนธรรม และขีดความสามารถของชุมชน

๑๐. สังคมยอมรับได้ (Socially Acceptable) การยอมรับความรู้ใหม่ การเปลี่ยนแปลงวิถีคิด วิถีปฏิบัติไปจากเดิมไม่ใช่กระบวนการที่ง่ายดาย ปัจจัยที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือต้องกระตุ้นให้เกิดการยอมรับจากสังคม โดยการทำให้เห็นจริง เชื่อถือได้ รวมถึงการตระหนักถึงเครือข่ายความสัมพันธ์จากการเรียนรู้ร่วมกันในสังคมเป็นเรื่องสำคัญสำหรับการสร้างนวัตกรรม การนำนวัตกรรมไปใช้ และการแลกเปลี่ยนนวัตกรรมการเรียนรู้อันเป็นทุนทางปัญญาที่สำคัญของชุมชน

๕. LIP Model: นวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

กระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้: LIP Modelตอบสนองต่อแนวคิด ทฤษฎี และหลักการจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของชุมชน รวมทั้ง

พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในประเด็นของการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน การเน้นให้ชุมชนและทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการให้การศึกษาแก่ชุมชนภายใต้ภาคีเครือข่ายการเรียนรู้ ส่งเสริมการสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการจัดการศึกษา แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทของปราชญ์ชาวบ้านอันมีพื้นฐานแนวคิดมาจากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่มีดุลยภาพ ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม การพัฒนาทั้ง ๓ มิติจะต้องเกื้อกูลและไม่เกิดความขัดแย้งซึ่งกันและกัน ควบคู่ไปกับการพัฒนาศักยภาพคนและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น ภายใต้หลักการส่งเสริมการนำภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ดำเนินวิถีชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างเกื้อกูล สามารถปรับตัวรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงบนฐานของสังคมแห่งความรู้

กระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้านอาศัยการจัดการความรู้เป็นกระบวนการหลักในการนำความรู้ที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน ผ่านกระบวนการสร้าง รวบรวม แลกเปลี่ยน และใช้ความรู้^๓ สอดคล้องกับหลักการของNonaka and Takeuchi^๔ ที่เรียกว่า SECI model เป็นกระบวนการถ่ายโอนความรู้จากความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในตัวคน (Tacit knowledge) ไปสู่ความรู้ที่ชัดเจน (Explicit knowledge) โดยอาศัยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่นำไปสู่การขัดเกลาทางสังคม (Socialization) การสกัดความรู้ออกจากตัวคน (Externalization) การผนวกความรู้ (Combination) และการผนึกความรู้ในตน (Internalization) เพื่อช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน ทำให้เกิดความรู้ใหม่ และพัฒนาเป็นนวัตกรรมในด้านต่างๆ กระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้านจึงเป็นรูปแบบของแนวคิด วิธีการ เครื่องมือ และการจัดการใหม่ที่ปราชญ์ใช้ในการสะท้อนกลยุทธ์การพัฒนาตนเองและชุมชนตามความสนใจและความถนัดผ่านกระบวนการตกลึกทางความคิด เป็นองค์ความรู้ที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาตนเองและชุมชนได้อย่างยั่งยืน

กระบวนการดังกล่าวตอบสนองต่อเป้าหมายหลักของการจัดการศึกษาจึงมุ่งเน้นการสร้างคนให้เป็นผู้ที่มีชีวิตที่ดีงาม โดยการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้คนมีความรู้ความชำนาญในวิชาชีพต่างๆอย่างสร้างสรรค์และเกื้อกูลแก่สังคม คนในชุมชนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกันและกันในแนวราบอย่างกว้างขวาง ทำให้เกิดการเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ ทักษะ ทั้งในด้านการคิด การปฏิบัติ สติปัญญา จริยธรรม มีการสั่งสมและพัฒนาเป็นองค์ความรู้และภูมิปัญญาของชุมชนที่เอื้อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนที่พึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน จนสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ^๕ กระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของปราชญ์ชาวบ้านภาคใต้ หรือ LIP Model จึงมีความสำคัญในการนำไปใช้เพื่อการดำเนินชีวิตและบำเพ็ญกิจกรรมแก่สังคม

^๓ วิจารย์ พานิช, การจัดการความรู้ฉบับนักปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : ตาตา, ๒๕๔๙), หน้า ๖๒.

^๔ Nonaka, I. and Takeuchi, H. *The Knowledge-creating Company : How Japanese Companies Create the Dynamics of Innovation*, (New York : Oxford University Press, 1995), p. 56.

และเป็นกระบวนการที่ช่วยให้คนได้พัฒนาศักยภาพของตนในด้านต่างๆทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ สามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วของกระแสโลกในรูปแบบของโลกไร้พรมแดน(Borderless World) โลกาภิวัตน์(Globalization) และความเป็นสากล(Internationalization) อย่างมีความสุข

๖. สรุป

รูปแบบกระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นวิถีแห่งการเรียนรู้และการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ที่สอดคล้องกับบริบทสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และสภาพแวดล้อมทางสังคม เป็นการนำเอาทรัพยากรประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมที่มีอยู่ในกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนชาวบ้านมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับชุมชน กระบวนการดังกล่าวสามารถสร้างสรรค์การเรียนรู้ของคนในชุมชนให้เกิดการ คิดได้ ทำรู้ อยู่เป็น เห็นจริงทุกสิ่งอัน โดยการเชื่อมโยงความสัมพันธ์กันระหว่างระบบคิด วิธีการ และการจัดการความรู้เข้ากับภูมิปัญญา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การนำเอาสิ่งใหม่ที่อยู่ในรูปแบบของความคิดหรือการกระทำ รวมทั้งสิ่งประดิษฐ์เข้ามาใช้ในการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนางานและพัฒนาชีวิตจะส่งผลให้เกิดการต่อยอดองค์ความรู้ เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นแนวปฏิบัติเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับตนเองและชุมชนในวิถีแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตต่อไป

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑)หนังสือ :

- กิริติ ยศยิ่งยง. **องค์กรแห่งนวัตกรรม : แนวคิดและกระบวนการ.** กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- ภาณุวัฒน์ ภักดิ์วงศ์. **ภูมิปัญญาไทยกับการพัฒนาการศึกษา.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- วิจารณ์ พานิช. **การจัดการความรู้ฉบับนักปฏิบัติ.** กรุงเทพมหานคร : ตถาตา, ๒๕๔๙.
- วิชัย ต้นศิริ. **โฉมหน้าการศึกษาไทยในอนาคต : แนวคิดของการปฏิรูปการศึกษาใน พ.ร.บ. การศึกษา.** พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- เสรี พงศ์พิศ. **ปฏิรูปสังคมไทย.** กรุงเทพมหานคร : พลังปัญญา, ๒๕๕๓.
- อมรวิชัย นาคทรพรพ และคณะ. **การศึกษาในวิถีชุมชน : การสังเคราะห์ประสบการณ์ในชุดโครงการวิจัยด้านการศึกษากับชุมชน.** กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๑.

อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยานนท์. ระบบการศึกษากับชุมชน : กรอบแนวคิดและข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : แปลนปรีนติ้ง, ๒๕๔๐.

(๒)วิทยานิพนธ์/รายงานวิจัย

พจน์ เทียมศักดิ์. “ปฏิสัมพันธ์ของการเรียนรู้ในชุมชนและโรงเรียน”, วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัย มหาวิทาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๓.

ธวัชชัย เฟื่องพิณิจ. “คุณลักษณะของปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมแผนใหม่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, รายงานวิจัย กรุงเทพมหานคร : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๐.

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Book :

Nonaka, I. and Takeuchi, H. The Knowledge-creating Company : How Japanese Companies Create the Dynamics of Innovation. New York : Oxford University Press, 1995.

